

Füzuli ədəbi məktəbinin layiqli davamçısı

Dövlət başçısı "Seyid Əzim Şirvaninin 190 illiyinin qeyd edilməsi haqqında" Sərəncam imzalayıb

Son illər Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin imzaladığı Sərəncamlar Azərbaycan dövlətinin inkişafına, onun sosial-iqtisadi bazasının yüksəlməsinə, regionların sosial-iqtisadi inkişafına, insanların rifah halının yüksəldilməsi istiqamətində və s. yönəlmişdir. Eyni zamanda, bu Sərəncamlar dövlətin təməlinin möhkəmlənməsinə, Azərbaycanın dünyaya integrasiya tempinin artmasına töhfələrini verir. Prezidentin imzaladığı Sərəncamlar sırasında Azərbaycanın milli-mənəvi dəyərlərinin keşiyində duran və onun inkişafına ömrünü həsr edən ziyalıların yubiley mərasimlərinin keçirilməsi, fəxri ad və mükafatların verilməsi də xüsusi yer tutur.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin "Seyid Əzim Şirvaninin 190 illiyinin qeyd edilməsi haqqında" imzaladığı Sərəncamda məhz milli mədəniyyətimizə, ədəbiyyatımıza olan münasibətdir. Sərəncamda qeyd olunur ki, 2025-ci ildə Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, qüdrətli şair və böyük maarif xadimi Seyid Əzim Şirvaninin anadan olmasının 190 ili tamam olur.

Seyid Əzim Şirvani yaradıcılığı boyu həm Şərq poeziyasının çoxəsrlik ənənələrini yüksək sənətkarlıqla davam etdirmiş, həm də mühüm ictimai-siyasi dəyişikliklərin baş verdiyi bir şəraitdə Azərbaycan ədəbiyyatının yeni maarifçilik ideyaları ilə zənginləşməsində əhəmiyyətli rol oynamışdır. Dəyərli poetik nümunələrdən ibarət parlaq lirikasında mənəvi gözəlliyi tərənnüm edən şair, eyni zamanda, realist satırlarında dövrün aktual məsələlərinə kəskin münasibət bildirmiş, didaktik əsərlərində humanist ideyaların təbliğinə xüsusi diqqət yetirmişdir. Seyid Əzim Şirvani cəmiyyətin sosial-mədəni tərəqqisi uğrunda qabaqcıl ziyalıların apardığı mübarizənin daim ön sıralarında dayanmışdır. Onun xalqa xidmət naminə öz maarifçi düşüncələrini gerçəkləşdirmək arzusu ilə ana dilində açdığı yeni üsullu məktəb Azərbaycan təhsili tarixində dərin iz qoymuşdur.

Sərəncama əsasən, Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası ilə birlikdə böyük Azərbaycan şairi Seyid Əzim Şirvaninin 190 illiyinə dair tədbirlər planı hazırlayıb həyata keçirəcəkdir.

Bütün həyatı boyu doğma vətəninə və xalqının tərəqqisi yolunda yorulmadan çalışaraq, zamanın qabaqcıl ideyalarından bəhrələnilib Azərbaycan poeziyası tarixində parlaq səhifə açan Seyid Əzim Şirvani ədəbiyyat

at tariximizdə mühüm yer tutur. Azərbaycan ədəbiyyatında, eləcə də tarixində kifayət qədər belə ziyalılar nəslə yetişmiş, xalqa zəka və qələmləri ilə xidmət etmişlər. Xalqın milli təfəkkürünün oyanmasına və inkişafına çalışaraq məhz yaratdığı ədəbi nümunələr vasitəsilə dövrünün ab-havasını ədəbiyyata gətirib, bu yol ilə xalqın inkişafına kifayət qədər təsir göstərə bilmişdir. Belə bir ziyalının fəaliyyətinin dövlət tərəfindən qiymətləndirilməsi Azərbaycan xalqının öz açıq fikirlə, nurlu vətənpərvərlərinə olan münasibətdir.

Azərbaycan klassik musiqi sənəti tarixində müstəsna mövəyə malik olan böyük şair Seyid Əzim Şirvani poeziyamıza müxtəlif janrlarda olan sənət nümunələrini təqdim edərək, klassik poeziyamıza yeni nəfəs gətirmişdir. Seyid Əzim Şirvani 19-cu əsr Azərbaycan poeziyasının ən görkəmli nümayəndələrindən biri olub, Füzuli ədəbi məktəbinin ən layiqli davamçılarından.

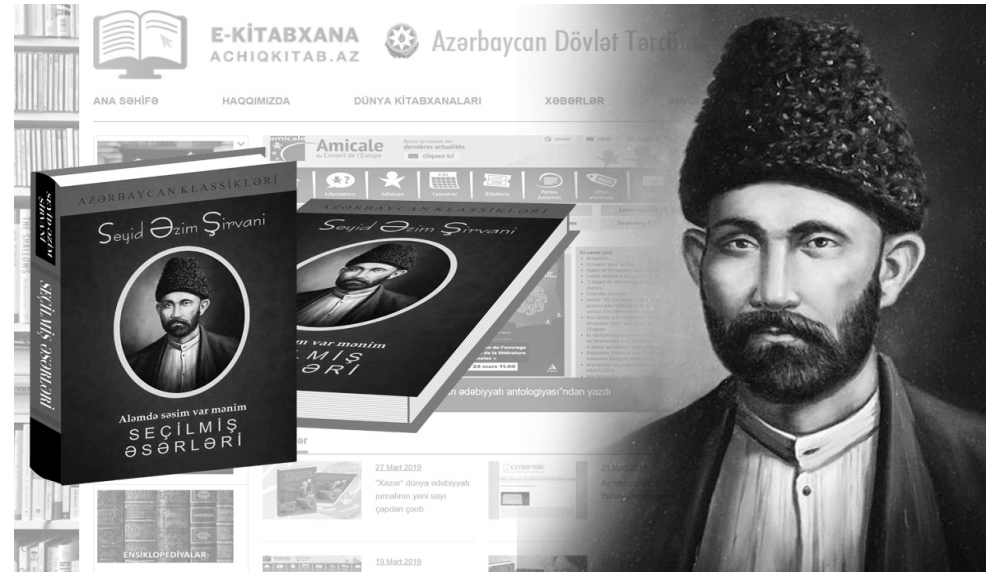
YENİ ÜSUL ÜZRƏ MƏKTƏBDƏN BƏHRƏLƏNƏNLƏR

1835-ci il iyul ayının 9-da Şamaxıda ruhani ailəsində anadan olan Seyid Əzim Şirvani kiçik yaşlarından etibarən, ərəb və fars dillərini öyrənmiş, Şamaxıda mədrəsədə oxuyub orta ruhani təhsili almışdır. 1856-cı ildə ali ruhani təhsili almaq həvəsi 21 yaşlı gənc Seyid Əzimi İraqa, əvvəl Nəcəf və Bağdada, sonra isə Suriyanın Şam şəhərinə aparır. Gənc şair İraqda oxuyarkən dünyəvi elmlərə də böyük maraq göstərir. Şamaxıya qayıtdıqdan sonra 1869-cu ildə orada yeni üsul üzrə məktəb açaraq ömrünün axırına qədər burada müəllimlik edir. Köhnə molla-xanalarından fərqli olaraq o, bu məktəbdə uşaqlara dini elmlərlə yanaşı, Azərbaycan və fars dillərini təlim edir, tarix, coğrafiya, hesab və s. fənlərdən ibtidai məlumat da verirdi. Təsədüfi deyil ki, Azərbaycanın görkəmli şairi Mirzə Ələkbər Sabir, məşhur yazıçı və pedaqoq Sultan Məcid Qənizadə və bir sıra başqa yazıçılar məhz onun məktəbində oxumuşlar.

Zəngin ədəbi yaradıcılığa malik olan Seyid Əzim Şirvaninin bədii irsi biri Azərbaycanca, digəri isə farsca iki böyük külliyyatdan ibarətdir.

"ƏKİNCİ" XALQA MÜRACİƏT YERİ İDİ

Şairin əsərləri içərisində müxtəlif Şərq mənbələrindən etdiyi tərcümələr, Sədi, Hafiz və Füzuli şeirlərinə yazdığı nəzirələr də vardır. Lakin bunlar şairin zəngin bədii irsi içərisində az yer tutur. Seyid Əzim Şirvani

yaradıcılığının çox hissəsi lirik janrda yazılmış orijinal əsərlərdən ibarətdir ki, bunların da çoxu qəzəllərdir. Şairin qəzəllərində həyat sevgisi, nikbin əhval-ruhiyyə, dini etiqad xüsusi yer tutur. Onun aşiqanə qəzəlləri daha çoxdur. Müəllifin şeirə hərarət və can verən dərin lirikasını məhz bu qəzəllərdə görmək olur:

Gecə gördüm səni, ey afəti-dövrən, yuxuda,

Ki, elərdin mənə yüz lütfi-firavan yuxuda.

Seyid Əzim Şirvani yaradıcılığının ikinci mərhələsi onun maarifçi və tənqidi-satirik şeirlərlə başlayır ki, artıq bu zamandan etibarən onun yaradıcılığında realizm üstünlük təşkil edir. Onun realist şeir yaradıcılığı sahəsinə keçməsinə "Əkinçi" qəzetinin mühüm rolu olmuşdur. Çünki məhz "Əkinçi"nin təsiri ilə şair günün bir çox zəruri məsələləri ilə maraqlanır və yaradıcılığında yeni mövzulara keçir, müasir həyatın tələblərinə uyğun şeirlər yazır, Azərbaycanın ilk mətbu orqanında nəşr etdirir. Maarifçi şair üçün "Əkinçi" xalqa müraciət yeri idi. O, xalqı qəflət və cəhalet yuxusundan oyanmağa çağırır, Həsən bəy Zərdabının xeyirxah, maarifçi təşəbbüsünü alqışlayır, onu bilikli bir müəllim və xeyirxah bir insan kimi qiymətləndirirdi. O, "Əkinçi"də çap etdirdiyi şeirlərlə müasirlərini bu qəzeti oxumağa, ona kömək etməyə çağırırdı:

Bəs "Əkinçi" cəlalımızdır bizim, Nasehi xoş məqalımızdır bizim.

Səy edək, ey guruhi-niksifat, Etməsin ta bizim "Əkinçi" vəfat.

Təmsil və didaktik mahiyyət daşıyan mənzum hekayələr vardır ki, bunların da müəyyən bir hissəsi öz ideyaları etibarilə onun maarifçi şeirləri ilə birləşir. Doğruculuq, mərdlik, dostluq, yoldaşlıqda mətanət, çalışqanlıq, əzilenlərə kömək, insanlarla yaxşı rəftar və s. gözəl və nəcib sifətlərin tərbiyələndirilməsi həmin öyüdlərin əsas məzmununu təşkil edir.

Seyid Əzim Şirvaninin böyük islam mütəfəkkiri olması təkzibolunmaz faktdır. Şairin təkcə ruhani ailəsində anadan olmasını, islam dünyasının böyük mədəniyyət ocaqları və dini mərkəzləri olan Nəcəf, Bağdad

və Şam şəhərlərində ali ruhani təhsili almasını göstərsək, dediklərimiz sübuta yetər. Hamımıza məlumdur ki, sovet dövründə Azərbaycan, demək olar ki, qədim Şərq mədəniyyətindən, adət-ənənələrindən təcrid olunmuş şəkildə yaşamağa məcbur edilib. Tarix göstərir ki, istənilən imperiya öz müstəmləkəsinə çevirmək istədiyi məmləkətlərin əhalisini əvvəlcə öz tarixi köklü mədəniyyətindən məhrum etməyə çalışıb. Bu baxımdan, rus imperiyasının da Qafqazda Qoca Şərqin tipik ölkəsi olan Azərbaycana münasibəti təbii idi. Heç sirr deyil ki, klassik Şərq poeziyasının ayrılmaz hissəsi olan klassik Azərbaycan poeziyası da orta əsr Şərq mədəniyyətinin təzahürü idi və klassik poeziyamız bu mədəniyyətin, demək olar ki, bütün detallarını tam özündə təcəssüm etdirirdi. Rus imperiyası da bu vacib amili daim diqqət mərkəzində saxlamış, tarixi mədəniyyətimizi öz mədəniyyəti vasitəsilə assimilyasiya etməyə çalışmış, onun aradan getməsi üçün bütün vasitələrdən istifadə etmişdir. Şirvani yaradıcılığı və fəaliyyəti ilə elmi islamı təbliğ edib. "Üçün" rədifli qəzəlində özünü göstərir:

Vaiz meyın məzəmmətin etməz səvab üçün,

Dildə bəhanədir sözü zikri-şərab üçün.

Sovet təlimi burada göstərilən "vaiz" obrazını sırf dindar müsəlman obrazı kimi qələmə verməyə çalışır və Seyidin guya islam dininin "iç üzünü açıb göstərməsi"ni iddia edirdi. Seyid Əzim Şirvaninin ictimai mahiyyət daşıyan satırları onun ümumi yaradıcılığında müstəsna mövqə tutur. Onu öz dövrünün böyük realist şairi kimi tanıdan "Yerdəkilərin göyə şikayət etmələri", "Dəli şeytan", "Məkri-zənan", "Bəlx qazisi və xərrat", "Müctəhidin təhsildən qayıtması", "Elmsiz alim", "Alim oğul ilə avam ata" və s. satırlarıdır.

Öz zəngin yaradıcılığı ilə Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə qızıl səhifələr əlavə edən Seyid Əzim Şirvani 1888-ci il iyunun 1-də Şamaxıda vəfat edib.